

ЛЕТИЧЕВСЬКА ОКСАНА

кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця відділу музикознавства та етномузикології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6103-7072>

LETYCHEVSKA OKSANA

a Ph.D. in Art Studies, a research fellow of the Department of Musicology and Ethnomusicology of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6103-7072>

Бібліографічний опис:

Летичевська, О. (2023) Нотатки української музикознавиці в Единбурзі. *Народна творчість та етнологія*, 3 (399), 110–114.

Letychevska, Oksana. (2023) Notes by a Ukrainian Musicologist in Edinburgh. *Folk Art and Ethnology*, 3 (399), 110–114.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

НОТАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКОЗНАВИЦІ В ЕДИНБУРЗІ

Анотація / Abstract

У статті висвітлено деякі аспекти культурного й наукового життя в Единбурзі, столиці Шотландії – однієї з країн Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Під час повномасштабної російської агресії в Україні уряд і жителі Шотландії підтримують українських мігрантів та сприяють їх інтеграції в місцеву спільноту.

Доповнюючи сформований у масовій уяві романтизований образ Шотландії, акцентуємо увагу на неабиякому значення її культурних, освітніх та наукових традицій, зокрема, діяльності одного з найдавніших у світі університетських осередків, яка інспірувала такі історичні явища, як шотландське Просвітництво XVIII – початку XIX ст. та Промислова революція кінця XIX ст. Единбурзький університет, заснований 1583 року, і сьогодні відіграє вагомий значення в житті міста, певним чином формуючи його соціальне середовище та культурну ауру.

В огляді представлено деяку інформацію стосовно діяльності *Reid Music School* – музичного відділення Единбурзького університету – та висвітлено музично-терапевтичну роботу його почесного професора Найджела Осборна – гуманітарного волонтера в Україні. Також окреслено деталі доповіді музикознавиці Флори Вілсон із Лондонського королівського коледжу «Телефонні лінії, Нью-Йоркське метро і оперна культура у 1890-х». Наведено інформацію щодо проекту дослідника Центру теології і суспільних проблем Единбурзького університету доктора Калеба Фроеліча «П'ять об'єктів для мистецтва і побудови мирного життя», присвяченого креативній співпраці українських мігрантів і шотландських жителів у сферах музикування, фотографії, ткацтва, гончарства та приготування їжі. Музична частина проекту, у якій брала участь авторка статті, розпочалася воркшопом з написання пісень (*Songwriting sessions*).

Під час зустрічей шотландські й українські музиканти обмінялися інформацією про народнопісенну творчість кожного народу та створили разом музичні композиції. Це дало початок творчій співпраці музикантів, яка має перспективи подальшого розвитку.

Ключові слова: Шотландія, Единбурзький університет, музикознавство у Великій Британії, українські мігранти в Шотландії.

The article highlights some aspects of cultural and scientific life in Edinburgh, the capital of Scotland – one of the countries of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. During the full-scale Russian aggression in Ukraine, the government and the people of Scotland support Ukrainian migrants and help them integrate into the local community.

Complementing the romanticized image of Scotland formed in the public imagination, the importance of its cultural, educational and scientific traditions, in particular the activities of one of the oldest university centres in the world, which inspired such historical phenomena as the Scottish Enlightenment of the 18th and early 19th centuries and the Industrial Revolution of the late 19th century, is emphasised. The University of Edinburgh, founded in 1583, still plays an important role in the life of the city, shaping its social environment and cultural aura.

The review presents some information about the activities of *the Reid Music School* – the music department of the University of Edinburgh and highlights the music therapy work of its Honorary Professor Nigel Osborne – a humanitarian volunteer in Ukraine. Also, it outlines the details of the report by musicologist Flora Willson from King's College London, «Telephone Lines, the New York Subway and Operatic Culture in the 1890s». Information is given about the project of the researcher at the Centre for Theology and Social Problems at the University of Edinburgh Dr. Caleb Froehlich «Five Objects for Art and Peaceful Living», dedicated to the creative cooperation among Ukrainian migrants and Scottish residents in the fields of music making, photography, weaving, pottery and cooking. The musical part of the project, in which the author of the article participated, began with a songwriting workshop (Songwriting sessions). During the meetings, Scottish and Ukrainian musicians exchanged information about the folk song creativity of each nation and collaborated on creating musical compositions together. This led to the creative collaboration of musicians, which has plans for further development.

Keywords: Scotland, University of Edinburgh, musicology in Great Britain, Ukrainian migrants in Scotland.

Шотландія – країна, що розташована на півночі Великої Британії, площею майже 78 тис. квадратних кілометрів (приблизно як разом Київська, Житомирська та Черкаська обл.), має близько 5 млн жителів, більша частина яких мешкає в районі так званого центрального поясу, що включає великі міста Глазго, Единбург та наближені до них населені пункти. Туристи приїждять до Шотландії помилуватися краєвидами, величними замками та руїнами старовинних фортець, що розповідають про суворе минуле краю. Ця країна має сформований у масовій уяві впізнаваний романтичний образ, пов'язаний із чарівною природою, волелюбним народом, чоловіками в традиційних кілтах і звучанням волинок. Простежується багато спільного в романтизованих образах Шотландії та України. Неабияку роль у формуванні шотландської культурної ідентичності (як і української) відіграла творчість літераторів, насамперед Роберта Бернса, національного поета й фольклориста, який у XVIII ст. означив своїми віршами та піснями самобутність шотландського діалекту (або, як її називають, низинної шотландської мови) – найбільш оригінального діалекту англійської, що в сучасному варіанті містить близько 20 000 слів, що не властиві стандартній англійській мові. Інша національна мова Шотландії – гельська, мова кельтських племен, які населяли північно-західну, гористу та острівну частину країни. Незважаючи на те, що носіїв цієї мови лишилося зовсім небагато, її також підтримують і пропагують, про що опосередковано свідчить побутування гельських пісень.

Інтелектуальні досягнення шотландського Просвітництва XVIII – початку XIX ст. та Промислової революції кінця XIX ст. були уможливлені існуванням тут одного з найдавніших у світі університетських осередків. Уже в XV ст. університетські коледжі було відкрито в Сент-Ендрюсі – місті, названому на честь святого Андрія – духовного покровителя Шотландії. На початку XVII ст. у Шотландії існувало вже п'ять університетів, зокрема, у Глазго, Единбурзі та Абердині, де закладалися міцні підвалини для розвитку математики,

фізики, геології, біології, медицини, суспільних і гуманітарних наук. Тут жили й працювали «батько економіки» А. Сміт, філософи Д. Юм та А. Фергюсон, фізики Дж. Максвелл і В. Томпсон (Келвін). Таблиця логарифмів (Дж. Нейпір), парова машина (Дж. Ватт), електрична лампа накалювання (Дж. Ліндсі), телефон (А. Белл), пневматичні шини (Дж. Данлоп), телебачення (Дж. Бейра) – усі ці важливі для сучасної цивілізації винаходи було створено тут. Також у медицині відкрито й уперше застосовано анестезію з допомогою хлороформу (Дж. Я. Сімпсон), антисептик для хірургічних операцій (Дж. Лістер), пеніцилін (А. Флемінг). Відомі у світі основоположник жанру історичного роману В. Скотт, письменники Р. Л. Стівенсон, А. Конан-Дойл (прототипом його детектива Голмса був професор Единбурзького університету хірург Дж. Белл). Сьогодні університети й різноманітні наукові центри Шотландії продовжують перебувати на вістрі досліджень найактуальніших проблем (наприкінці ХХ ст. саме тут з'явилася знаменита клонована овечка Доллі) та виховувати як талановиту місцеву молодь, так і студентів з багатьох країн світу.

Единбург, столиця Шотландії, адміністративний і фінансовий центр, а також унікальне за своєю старовинною архітектурою місто, має три великі університети, найдавніший і найбільший з-поміж яких – Единбурзький університет, заснований 1583 року, його коледжі й численні школи (відділення) займають значну кількість різних будівель переважно в історичній частині міста. Університетський Коледж мистецтв має відділення архітектури, образотворчого мистецтва, дизайну, історії мистецтва та музики. Останнє, *Reid Music School*, пропонує для студентів гнучкі курси, що включають музичне виконавство, композицію, музикознавство, акустику й сучасні музичні технології, а також аспірантуру. Навчання побудовано так, що студент може сам обирати пріоритетні напрями своїх студій, за бажанням отримувати стажування в музичних колективах міста, а також мати можливість їздити в інші країни за програмами коледжу. Почесним професором у цій школі є відомий в Україні (а також у світі) композитор і гуманітарний волонтер Найджел Осборн, який працював як музичний терапевт із постраждалими від військових дій у Боснії та інших країнах світу. Нещодавно Найджел відвідував Україну, де працював з дітьми, евакуйованими з Маріуполя, а також проводив онлайн-лекцію в рамках фестивалю «Київські музичні прем'єри – 2023».

Однією з форм роботи *Reid Music School* є музикознавчі семінари, на які часто запрошують колег з інших освітньо-наукових закладів Британії. Мені пощастило відвідати захід, на якому доповідачкою була молода, але вже відома музикознавиця, викладачка Лондонського королівського коледжу Флора Вілсон, дослідження якої пов'язані з оперним мистецтвом. На семінарі вона презентувала доповідь «Телефонні лінії, Нью-Йоркське метро і опера

культура 1890-х», у якій здійснила спробу окреслити місце й роль оперного мистецтва в часи промислово-технічної революції, коли неабиякого значення почали набувати інфраструктурні мережі й технічні засоби зв'язку, те, що вже сьогодні дослідники сучасних медіа називають «культурою комунікацій»¹. Особливо цікавою була її розповідь про французький «Театрофон» – одну з найбільш ранніх звукотрансляційних мереж, створену 1889 року для передачі вистав опери «Гарньє» як у межах Парижа, так і поза ним, зокрема, за кордоном. Музикознавиця демонструвала фото віднайдених нею програм оперних трансляцій та апарата, який був частиною мережі зв'язку. Після виступу я мала можливість подякувати їй за цікаву доповідь, згадати про діяльність оперного театру в Києві в цей період, а також розповісти про Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України та його видання.

Неабияка кількість навчальних закладів пояснює значний відсоток молоді у складі населення Единбурга, а також мультикультурний характер міста. Навіть невелика прогулянка дозволить побачити, як традиційна шотландська і британська культури взаємодіють із культурами народів Ближнього й Далекого Сходу, Африки, Західної та Центральної Європи. Розповіді про це можуть вивіски магазинів і ресторанів, афіші мистецьких заходів. Звичайно, у творенні цього мультикультурного осередку беруть участь не лише студенти й науковці, але й численні політичні та економічні мігранти з різних країн, до яких зараз долучилося і ком'юніті українців, які отримали прихисток у зв'язку з повномасштабною російською агресією.

Однією з традицій міста є різноманітні фестивалі, найвідоміший з яких – Единбурзький міжнародний фестиваль, що його проводять від 1947 року в серпні і запрошують на нього видатних діячів музичного, театрального й танцювального мистецтва з усього світу. На сценах фестивалю виступали такі зірки, як М. Каллас і Є. Менухін, Д. Фішер-Діскау і Л. Паваротті, диригенти Б. Вальтер, Г. фон Караян, Л. Бернстайн та багато інших відомих музикантів з різних куточків світу. Резонансні оперні вистави на фестивалі представляли такі знамениті компанії, як Ла Скала, Ковент-Гарден, Стокгольмська опера, Глайндборнський оперний фестиваль, Німецька опера з Берліна та багато інших. З українських музикантів у фестивальних програмах брав участь диригент Кирило Карабиць, який уже кілька років працює музичним керівником симфонічного оркестру в Борнмуті (Англія). Ювілейний 75-й фестиваль 2022 року, який, нарешті, повернув звичайний формат заходу після трирічної перерви, пов'язаної з коронавірусним локдауном, ознаменувався ще й тим, що Опікунська рада визнала неприпустимим подальше перебування як почесного президента фестивалю, наближеного до путіна диригента В. Гергієва, тому й відправила його у відставку на знак солідарності з Києвом – містом-побратимом Единбурга. Програма фестивальних заходів також була доповнена благодійним концертом *Ukrainian Freedom Orchestra* під проводом канадсько-української диригентки К.-Л. Вілсон зі співачкою Л. Монастирською.

Якщо у світі відомим є Единбурзький міжнародний фестиваль, для самих единбуржців значно популярніший – мистецький фестиваль «Фрінж», який також проходить у місті влітку. Фактично кожен може подати заявку на участь у ньому, а після відбіркового прослухування виступити в одному з концертів на численних фестивальних локаціях. Аматорське музикування надзвичайно розвинуте в Шотландії, і багато колективів досягають високого професійного рівня у виконавському мистецтві. Я була приємно здивована, що учасники майже всіх хороших колективів співають тут на аматорських засадах, включно з хористами Единбурзького міжнародного фестивалю. Музикування та інші мистецькі активності шотландці розглядають як одну з важливих складових того, що вони називають *wellbeing* – здорове повноцінне життя. Є багато клубів та осередків, діяльність яких пов'язана зі збереженням

шотландських національних традицій, зокрема, ідеться про танцювальні вечори, розповіді життєвих історій, виконання пісень та гру на музичних інструментах. Значна увага приділяється інтеграції в культурне життя етнічних меншин, багато волонтерських організацій сприяють розвитку їх мистецької активності. Нині для українських мігрантів неабияку роботу проводить Асоціація українців у Великій Британії (AUGB), єдинбурзький філіал якої допомагає організовувати виступи українських музикантів, у тому числі під час спільних українсько-шотландських концертів у найбільшому концертному залі Единбурга Ашер Холл.

Специфіка культурної адаптації українців у Шотландії цікавить і місцевих науковців. Фахівець із питань релігії, мистецтва й культури, доктор Калєб Фроєліч працює нині в Центрі теології і суспільних проблем Единбурзького університету над проектом дослідження того, як креативна діяльність сприяє розбудові конструктивних стосунків між прибулими українцями та місцевими шотландськими мешканцями. Проект називається «П'ять об'єктів для мистецтва і побудови мирного життя» й має завдання розглянути можливості співпраці українців і шотландців у сферах музикування, фотографії, ткацтва, гончарства та приготування їжі. Звісно, я з радістю відгукнулася щодо участі в музичній частині проекту. Було створено невелику групу з українських і шотландських музикантів, так чи інакше пов'язаних зі співом. Формою нашої роботи був воркшоп з написання пісень (*Songwriting sessions*). Цей формат є покликанням на традиційні форми музикування шотландців, а в наш час ще й застосовується в музичній терапії, як демонстрував нам нещодавно у своїй лекції професор Н. Осборн, про якого йшлося вище. За три заняття ми мали поділитися своїми знаннями про традиційні фольклорні символи й народнопісенну творчість шотландців та українців, а також створити у співпраці музичні композиції. Ця ідея спочатку видалася мені трохи фантастичною, але під орудою досвідченої музикантки Саллі Жакє нам удалося не лише цікаво поспілкуватися на професійні теми, але й записати разом чотири музичні твори: шотландську пісню, українську пісню, а також дві «фантазії» на тему шотландського та українського фольклору – одну в стилі веснянки, а другу в стилі русальних пісень. Однак головним досягненням цього заходу було встановлення наукових і творчих контактів, які сприятимуть поширенню в Шотландії інформації про Україну, її культуру та традиції, а також популяризації української музики, про яку тут, на жаль, ще дуже мало знають. Отож, як кажуть, далі буде...

Примітка

¹ Van Dijk, Jose (2013). *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford University Press.

Надійшла / Received 05.07.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 12.09.2023